

L' EXERCICI DE LA MEDICINA A REUS EN LA SEGONA MEITAT DEL SEGLE XV

FINS que no s'entra en ple Renaixement les Arts mèdiques ofereixen per tot arreu l'aspecte extraviat o decadent de l'època medieval.

Els «físics» jueus i alarbs, representants de la civilització oriental que es va estenent per tot Europa, enriqueixen considerablement la Terapèutica, posseeixen una sòlida erudició, i un talent clínic superior als cristians, però es dediquen primordialment a l'estudi de la Màgia, de l'Astrologia i de tota mena de Ciències ocultes. L'universitat de Montpeller és un centre important d'aquestes noves ensenyances i els propis metges jueus i alarbs són els traductors i els lliures comentaristes de les obres del pare Hipocràtes i Galien.

Paracels, Fludd, Rosenkreutz, Corneli Agripa, Jeroni Cardan, Della Porta, són en el segle XVI tan originals i extravagants com supersticiosos; la Cirurgia és rebutjada pels metges i va a parar en mans d'ignorants barbers; són oblidats els seus antics progressos i la sangria és tinguda per important operació. Els apotecaris són droguers vulgars que saben contentar als municipis regalant-los confitures... Sant Roc surt de Montpeller per a viatjar per tot;

ell, Sant Job, Sant Sebastià, Sant Cristòfol, són els advocats poderosos de tota mena de malures.

En el segle XV, l'esplendor de la Medicina catalana ja no és el mateix de les dues centúries anteriors, XIII i XIV, en quines floreixen les escoles de Barcelona i Lleida, on els cadàvers són anatomitzats per primera vegada a la Península, i l'Arnau de Vilanova és el més gran metge del seu temps. En la XVI centúria el famós Muntanya de Montserrat és deixeble de Pàdua i Bolònia i En Servet fa els seus principals estudis tot viatjant per França i Itàlia. Els metges del país, en aquest segle tenen més d'astròleg que de metge, i en contra dels Gaspar Molera i Joan Alemany, de Vich, i d'altres, aixeca's solament el serè Dr. Tomàs Roca, veí de Girona, però «tarracensis plagae oriundi» amb el seu llibre «Contra Nicromànticos».

Com era professada la Medicina a Reus en aquells temps endarrerits? Heu's-aquí una escollida qüestió sobre la qual vam començar de reunir algunes dades en preparar nostre anterior article per a aquesta REVISTA (1). En primer lloc hem consultat les actes dels Consells de Jurats i Consellers de la Vila durant els segles XV i XVI; es troben reunides a l'Arxiu municipal en el «Libre de totes les determenacions que faran los honrats jurats o consellers de la

(1) Sobre els antics Cementiris de Reus i sobre unes exhumacions fetes al del Roser.

Vila de Reus. Comença aquest libre en l'any de Nostre Senyor mil cccc quaranta e quatre». Anteriorment a aquesta data, res es troba escrit dels consells haguts per l'Ajuntament reusenc, i únicament alguns pergamins servats en el mateix Arxiu arriben a fer un xic de llum sobre nostre tema. El Sr. Puig i Alguer, actual arxiver municipal, ens ha donat amplex facultats per a regirar aquells venerables i rancis papers i en mantes ocasions ens ha ben menat en llur difícil lectura o interpretació, i per això li donem corals mercès.

En el Consell del diumenge 17 de març de 1448 (foli 53) es parla per primera vegada del metge de Reus, i es fa amb aquestes úniques paraules: que tractant «sobre lo fet del metge los senyors de jurats parlen amb ell e que segons hauran trobat que fassan relació altra vegada a dit Consell».

Per l'acta del diumenge 31 del mateix mes i any (foli 54) ens enterem de quin era el sou del metge reusenc, el d'un florí mensual: acordà «lo dit Consell sobre lo fet del metge que li sia donat 1 florí per mes de salari tant com alla villa plaura» (1).

A l'any següent, diumenge 30 de març de 1449 (foli 70), es determinà donar «franquesa de capellà» al mestre i al metge. Es de creure que el nom d'aquest seria el de Francès o Francesc. Diu l'acta: «It. mes ordena que fos donat al mestre & metge francès 1 florí tots mesos & franquesa de capellà tant com als senyors de jurats plaurà».

En 30 de maig de 1450, diumenge (foli 83), li és augmentat el salari i manifestat a la bestreta, per quant «lo qual Consell determina que li sia donat 1 florí e mig per mes, un mes davant altre».

Per fi, l'any següent, a 22 de gener de 1451 (foli 93), el metge trencaria els seus contractes amb la vila i en pendria comiat: «It. ha determenat que sia pagat lo metge

del temps que ha servit a la vila & que en nom de Deu li sia donat comiat en bona moneda e rahonable».

Fins l'any 1454 deu restar la vila sense facultatiu, puix es té d'arribar al 8 de setembre de dit any (foli 129), per a què es parli d'un tal metge Gascó, contractat per la vila. En dit Consell s'acorda pendre al «metge Gascó, parent del cabiscol de Tarragona que la vila lo pensionés demanant li fos dada pensió».

Una setmana després (15 de setembre), ens assebenem de les condicions pretingudes pel nou metge Gascó: «fou proposat per lo senyor en Cristòfol Gebellí que lo metge Gascó fos pensionat per la vila a V anys o més... que ell voldria casar-se aci & voldria comprar d'alberch», més com que «si la vila oferia molt d'altres senhi poblarien, delibera lo dit Consell sobre això que lo dit metge fos apensionat (solament) 1 any així com podran donant-li C sous per any & que la vila & ell romanguin en llibertat ço es que la vila li traci la pensió si nol vol & ell si vol star o anarsen que pugua fer satisfentlo en lo dit cas comptant prorata del temps que servirà» (foli 129).

En el Consell del diumenge 28 de novembre de 1455 (foli 139), es palesa l'exercici de la Cirurgia pels barbers de la vila, per quant el «qual Consell delibera e determina sobre la paga que los barbers demanen pera netejar les nafres que foren fetes en persona de Berenguer Ripoll Mallorquí que sia remes als dits jurats fahent tot lo que fer si deu donant e satisfent los e decontinent en manera que no sia massa al spital». Ja a bells principis del segle XV s'instituí a Barcelona una confraria de Barbers i Cirurgians quins Capítols foren firmats pel rei Martí i refrendats per Bernat Metge (2).

El diumenge 30 de març de 1477 es tracta en el Consell de la Vila de la necessitat de pendre un nou metge; no sabem si

(1) Un florí equivalia en aquells temps a 11 sous.

(2) J. M. Roca, «La Medicina Catalana en temps del Rei Martí».

fins aquesta data exercí el mateix metge Gascó. Trasllat de l'acta: «It. mes que per haver metge ara per hun die totes setmanes, ara per dos dies, ara per hun any o per mes temps, que tot aço sie rames als senyors de Jurats».

El 7 d'abril de 1477 devia presentar-se algú facultatiu, i diuen els Jurats i Consellers, «quant al metge quan stiguam a la vista farem lo que deurem». Seria aquest, sens dubte, el jueu Ben Juha, de Tarragona. En Bofarull parla d'ell i de sa contracta signada el 10 d'abril del mateix any. Aquest és l'únic metge de l'època esmentat pel savi cronista.

El document original del contracte amb Ben Juha transcrit per En Bofarull en els Anals de Reus, és tant interessant que no dubtem en reproduir-lo aquí:

«Capítols fets inhits (1) e concordats entre els honorables Jurats e Prohoms de la vila de Reus, de part una, e mestre Ben Juha de la vila de Tarragona de part altra. —De e sobre la conducció feta per los dits Jurats e Prohoms, del dit mestre Ben Juha metge pel servei de la dita vila los quals capítols son segons es segueix.—E primerament lo dit mestre Ben Juha metge es conduit per los dits jurats e prohoms per lo temps de un any comensant a correr lo die 10 del mes Abril del any present de 1477 e finirá lo mateix die del any setanta vuit.—Item mes entre les dites parts és convingut e concordat que lo dit mestre Ben Juha metge un die totes setmanes, ço es lo diumenge en la vesprada, ell venrá e si trobará personalment dins la present vila de Reus, e estará fins lo dilums a dues ores pres lo mitg jorn, e mes si menester será. E ço es entes fins a Sent Miquel de Setembre, e de la dita festa de Sent Miquel en avant que no sia forsat de aturar sino fins lo dilums a mitg jorn, e aço perque de aquí en avant fara los dies poch e no sen vage vespre.—Item mes, encare entre les dites parts es convingut e concordat que

los dits Jurats e Prohoms per solució e pagua al dit mestre donaran e paguaran per lo treball de ses dietes per tot lo dit temps de un any quinse lliures de moneda corrent pagadores al cap de sis mesos, e l'altra meitat al cap de lany sens tota dilació.—E mes es concordat e lo dit mestre Ben Juha se reté que ses ordinacions e treballs que fara ab los habitants dela vila ell se farà pagar rasonadament e mesurada haventse ab caritat com de ell se confie, als rics per dies e als pobres per amor de Deu—Item mes es convingut entre les dites parts que en cas que el dit mestre Ben Juha no vengues o venir no pogues la dita jornada, que en tal cars los dits jurats puguen defalcar e deduir del dit salari per porrates.—Item volem que dels presents capítols sien fetes cartes publiques.—Die sexta aprilis anno 1477, fuerunt firmata e jurata capitulus predictus per dictum magister Ben Juha, presentibus Petro Vives et Petro Osset.»

Mig segle enrera, la vinguda a Reus de Ben Juha, jueu de Tarragona, hauria estat probablement impossible. Cal recordar, doncs, que el camarer de la vila de Reus en les darrerries del XIV, ço és, el famós aragonès Pere de Luna, l'antipapa Benedictè XIII, va establir en el congrès de Tortosa (II-1413 a XII-1414) que, ultra l'haver d'anar assenyalats tots els jueus amb cintes grogues i vermelles, cap jueu podia exercir càrrecs públics, entre ells el de metge i cirurgia.

Acabada la contracta amb Ben Juha, altres facultatius aspiren metjar en la vila de Reus. Un metge que es presenta no sabem en quina data i àdhuc si arribà o no a exercir, és acomiadat pel Consell el dia 16 de maig de 1478. «Fonch delliberat en dit Consell que al metge que es vengut de pals que venge aci per esse metge com per esse mestre de scoles & vol lo dit consell que li sie donat comiat amb speranca...»

(1) Inhits=escrits.

Dos mesos després retrobem al mestre Ben Juha, el metge jueu de Tarragona. Consell del 17 de juliol de 1478: «La proposició fonch feta lo dit Consell per lo magnífich procurador del senyor camarer per tant com hun bon hom de metge juehu a motiu de mossen montpalau... te voluntat de habitar en aquesta vila, per tant dit mossen procurador pregue a tot lo Consell de pendre dit metge al qual diuen mestre Ben Juha».

Segons el document transcrit per Bofarull i l'acta acabada de traslladar, es pot, doncs, creure que el metge Ben Juha, després de venir de Tarragona a Reus un dia a la setmana durant un any, desitjaria establir-se a Reus a tot estar; així haurien crescut el nombre dels seus clients i el dels seus èxits. Però s'esdevé que aquesta vegada En Ben Juha no és admès per la vila, malgrat l'haver-se fet ben recomanar al Consell.

En 1479 impetra el mateix Procurador la vinguda d'un altre metge: «La pposicio fonch per lo magnífich senyor procurador dient com hun metge aragonés lo qual senomena mestre moros te molta voluntat en vendre a aquesta vila e del qual se ha informat per mestre miro (1) com es docte home e sabut... Sobre les quals coses determina lo dit Consell pmo, que quant al metge que p aquest any stiguam a la vista e quens luxem de metge, p. avant sterem mes informats de sa fama e labores haurerem... mellor deliberació» (diumenge 16 abril, 1479).

Alguns dies més tard el Consell rectificà el seu acord. Vegeu l'acta del diumenge dia 25: «En lo qual Consell fonch present mossenyor lo procurador lo qual pposa com lo diumenge prop passat per ell fos pposat sobre lo metge apellat mestre moros. E com lo dit Consell hage delliberat que p lo present any stiguessem a la vista e nons curassem deconduir nengun metge

p tant lo dit senyor procurador havent mellor pensat en lo fet del metge... lo dit mossenyor lo procurador pregue e exorte lo dit Consell que vulle commutar la delliberació sobre aço fet... Sobre les quals coses determina lo dit Consell pmo. quant al fet del metge volra que sia feta franquesa de capellà e li sien donades x lls (lliures), en altra moneda no li sie donat res».

En l'acta de 11 d'agost es parla de «la molta contentacio» que la vila té del metge. Una altra vegada, però, ens trobem sense metge jatsia que no preocupi al Consell. Acta de 30 abril, 1480: «It. quant del metge stiguam a la vista p enguany».

El mes d'octubre torna En Ben Juha a fer-se sol·licitar la plaça: «En lo qual Consell fonch pposat p moss guarriga prevere de Tarragona en nom de moss montpalau p hun juheu metge que volria vendre aci demanant dit moss montpalau que p la vila fos donada alguna pensio ab certa forma p lo dit moss guarriga explicada... Fonch delliberat de no donar pensio a metge nengu ni crestia ni juheu Empero si vendre volra que vinge en bona ora».

Per fi, en 24 de desembre de 1480, En Ben Juha es surt amb la seva: «En lo qual Consell fonch pposat p lo seny en serra que com hage un metge juheu e sie vengut recomanat p lo sr conestable p lo sr camarer e p altres p star aci demanant alguna pensio ja si lo Consell lo qnduiria o no e que de aço dit Consell face p delliberació... La determenació feta en lo dit Consell sobre lo metge juheu fonch que dit metge p alguns bons respectes sie conduit ... e li sie donat fins x ho xij lls de pensio».

Altra vegada vagant la plaça en 1483, els honorables Jurats aproven el següent: «It mes determina lo dit Consell que a present no conduisquam metge, si star volra sens stipendy que stige, en altra manera que sen vage en bon ora» (7 de setembre).

(1) Fou aquest el celeberrim Gabriel Miró, fill de Tortosa, qui arribà a ésser metge del rei Carles VIII de França i en honor del qual es gravà una làpida en els Studis de Montpeller?

Passen alguns anys. En 1494, els senyors Jurats s'empenyen en protegir els seus amics, cosa usual sempre i a tot arreu, àdhuc tractant-se de cercar metge. Consell de 1 de març: «En lo qual Consell proposa lo sr en baltasar enveja jurat que p quant aquesta vila sta vuy sens metge y la necessitat hocorrent (la peste?) que mestre bosch ab alguna pensio rahonable totes setmanes venge un dia en aquesta vila y visite a tots los pasiens p los quals sera demanat». En front del senyor Enveja, en la mateixa sessió, «el mestre predalbes metge fonch pposat p en johan gelabert... oferint-se fer lo semblant». Delibera el Consell sobre la proposició dels metges que es parli amb «els sobredits equal dels fara millor mercat ala vila adues visites la setmana e sia tornat al Consell p que sen fasa algun apuntament axi la vila sia servida de metge».

El 10 de gener de 1496 el calderer i el cirurgià de la vila demanen franquesa: «Mestre figueres sururgia e barber demana franquesa e besties per portar la roba». «Es stat delliberat en dit Consell sobre les franqueses demanades que sien otorgades». Sembla que en 19 de febrer del mateix any es parli de cercar un altre cirurgià: «Fonch pposat per Johan guirau (?) p Andreu solsona presentats fer venre aci mestre Berthomeu qui ja tots coneixen o altra soficient p servir aquesta vila ab alguna pensio rahonable», però de dita «pposicio dellibera lo Consell sia rames als honorables Jurats».

Altra vegada preocupa als prohoms la conducció de nous metges: «En lo qual Consell fonch proposat per los senyors de jurats com lo metge mestre (illegible!) es vengut p quant starie ab sperança de esse conduyt si la vila lo volra conduyr que ell sera content o que es ço que lo Consell delliberara ... quant al metge dellibera lo dit Consell que sie qnduyt e la conduccio sie remesa als senyors de Jurats ab bona

consciencia avantatjant la vila quan pora» (26 de febrer de 1497).

I en 3 de febrer de 1499: «E com un metge que sta ala selva e mestre sunyols (?) metge de montblanch se oferesquen a servir la vila de Reus sis conduira algun dels e qual se conduira», sobre el es delibera «quant als metges que sia conduhit aquel qui als Jurats plaura».

En fi, el 2 d'abril de 1499 es llegeix el darrer acord de la centúria: «es stat proposat del metge com aci es mestre saulols (?) persona molt experimentada s il conduira p servir aquesta vila» i «quant al metge an dit los Jurats que tot lo Consell delibera quen veja la experiencia».

De la mateixa època daten alguns interessantíssims documents dignes de la més alta alabança. La qüestió de les «folles fembres» era reglamentada detalladament i el Bordell reusenc situat llavors en un recó de la plaça del Baluart o de les Garrofes era un de tants arbitris del Comú i com a tal posat a arrendament per aquest. Sembla talment inspirada en exhaudits principis de sanitat pública la següent ordinació del Llibre de la Cadena, Carta 32: «Fembra pública que toch pa no puga tocarlo, ne carn, ne peix, ne fruits, sino aço que comprat aurá, sots ban (1) de 5 sous, que tothom puga ser acusador». Dit bordell fou tancat i abolit l'any 1470 (20 de maig) per el llavors Camarer de Reus En Joan Peris, doctor en Medicina, Sagrades Escripures i Teologia.

En el propi Llibre de la Cadena, aquesta altra ordinació ens palesa el bon seny i clar criteri dels antics Jurats i Consellers, lliure de preocupacions absurdes que cinc segles després són tingudes encara per gran part de les gents: «Que ningun home ne fembra de qualsevol condició no gos per si o per altri anar a adevi o a devina, sorteller o sortellera, per devinar alguna malaltia ho fortuna, e qui lo contrari farà pach cada

(1) Ban, bany=multa.

vegada 50 sous e lo devi o devina qui tal persona scoltarà al dit cas pach 100 sous. —E si los tals no tenen per pagar stiguen en la presó 30 jorns, a pa e aiguà. E los devi o devina, sortiller o sortillera, còrregan la vila ab grans açots».

Les epidèmies ocorregudes en les darrieries de l'Edat Mitja porten els noms comuns de «morbo», «peste» i «pestilència» en tots els documents de l'època. Avui dia es tendeix a creure que junt amb la verda-dera yersinosi, a la qual correspon probablement la terrible «peste negra» que tants estralls causà en tota Europa a la XIV^a centúria, sucumbint una tercera part de sa població total i que es reprodueix en la XVI^a, cal afegir-hi l'ergotisme o foc de Sant Antoni esmentat en alguns documents reusencs, certes formes de sífilis aguda avui en dia raríssimes, d'altres de tuberculosi cutànies, lepra o mal dels masells, qui sap si el tifus exantemàtic, l'elefantiasi, l'escorbut, etc.

Són un guasardó per aquells honorables Jurats les mesures profilàctiques preses per tal de contenir la irrupció envaïdora de dites malures. En 1494 són declarats sospitosos uns marxants que arriben de Mallorca directament, en un vaixell. Es l'acta de 15 de juny que diu així: «En lo present Consell fonch pposat los honorables senyors de Jurats com sia cosa certa a tots com una fusta sia arribada de mallorqua en com en dita fusta aja arribat certs merquaders e aquells agan comprat cert vi e aquells vulan caregar e com sia cossa certa q a malorqua se morien de pestilència e com sia feta enquesta que los malorquins ab certa pena noy entren an fet aplegar lo dit Consell pera donada lisenia de caregar o no... Fonch delliberat sobra la carega del vi que los dits merquaders carregan son vi selvades certes cauteles ab las ques tirara lo dit vi sens los careters e aquella cautela sia dita p los senyors de Jurats als dits careters».

En la del 20 del mateix mes es llegeix que com se «sab que en molts llocs se moren», és ordenat «que sols sien huberts dos portals dos ores al mati & dos ores ala vesprada & los demes tancats».

El 1 de març de 1496 s'arriba a posar guardia en els portals «per lo morbo».

Ja en 19 de novembre de 1501 s'obren tots els portals i no es deixa en ells més que les guàrdies acostumades, ço és, dos homes per portal. Mes en 24 de febrer de 1507 es tanquen altra vegada en la forma de 1894 «per raho del morbo deixant sols dos huberts ab guardes». El mateix es fa en 12 d'abril, dos hores al mati i dos a la tarda, «ab guardes de lloguer i no entri nengu q no sia ben conegut». Adhuc en 30 de maig es treu de la vila a la filla del prohom Pau Oriol per estar atacada de peste, i un Conseller és reptat per haver hostatjat un pestilent. En 1508 dura encara la pestilència...

A principis del segle XV es prenen a Barcelona semblants mesures profilàctiques respecte de nostres comarcans: «A present fonch feta ordinacio qui algu que vengues de les partides de terragona e altres llochs on se morien de pestilència no gosa entrar en aquesta ciutat, termens e territoris de aquella» (1).

Ja en 1300 existia a Reus un Hospital a càrrec de germans hospitalers de l'ordre de Sant Jordi d'Alfama, el qual es vegé favoregut per donatius i testats. En 1305 Arnau Solzina funda a profit de la casa de malalts un benefici baix la invocació de Sant Joan. En 1448 s'hi establiren una munició de frares, els quals gorien en ell els apestats mentre se 'ls construïa el convent en la mateixa vila. El 11 de novembre de 1453 es parla en les actes municipals de l'hospitaler de Reus, «de qui el Consell vol e li plau que y stige empero que don fiances». El 18 d'agost de 1454 que «pels bons serveys de pere miquel & sa muller

(1) Dr. J. M. Roca, l. c.

(hospitalers) que y romangen donant seguretats e fiances»; i en 26 d'octubre de 1455 s'acorda el mateix: «Lo qual Consell delliibera e determena sobre lo spitaler de la dita vila que los dits Jurats ab los sagristans de St Johan vegen si podran fer q lo dit spitaler don fermances en be e dilligentment tenir e guardar lo dit spitaler de les robes de aquell donarne compte sino ne sera request e si aço no pot fer almenys que nage e sia tengut prestar sacrament e homenatge en be e leyalment servir e guardar lo dit spitaler e donar compte de tot ço quan en lo di spital sia e aquesta es la voluntat de dit Consell».

Els honorables Jurats i Consellers senten gran acostament per l'Hospital i la seva església. Per l'acta del 29 de març de 1456 ens enterem del següent: «Delliibera lo dit

Consell que es dige tots dissabtes una missa alta ala sglesia de St Johan empero que ho fassen los senyors de Jurats ab bon consell de aquell que coneixeran en manera que en esdevenidor la vila non reportas carrec e que hi sia vist les missas q ja hi diuen com son estades substituïdes.»

Cada any dos prohoms del Consell són nomenats sagristans de Sant Joan. Entre ells recordem els noms de Joan Cort, Gabriel Bages, Joan Granada, Pere Boix, Bernat Bellveny, Pau Pasqual, Ramon Montroig, etc.

A posta només hem fet que desbrossar la qüestió dels hospitals i epidèmies de Reus en la segona meitat del segle XV per tal de poguer-ne tractar en menut en successiva ocasió.

SALVADOR VILASECA, M. L.

ÍNTIMA

*A l'ombra d'una noguera,
ben aprop ton cos de neu,
tan feliç i ditxós era,
que el meu cor volà amb dalera
cercant el caliu del teu.*

*Hermós el cel i la plana,
on cantaven els ocells;
per tot la vida galana
mostrava la fresca ufana
prodigant els fruits novells.*

*Les hores, volant lleugeres,
enardien nostres pits
al ritme d'unes quimeres
palpitants i rialleres
com nostres cors seduïts.*

*Tu em parlaves, estimada,
tan gentil i dolçament
que mon ànima, encisada,
entre mirada i mirada,
bategava fortament.*

*—M'estimes?— amb tendre veu
vares dir-me, enamorada.
I jo, invocant a Déu,
vaig jurar ser sempre teu
i mai tindre't oblidada.*

*—I tu, idol venerat,
viuràs sempre al meu costat
feliçment i de bon grat,
com àngel que son bé guarda?—*

*Els teus ulls, sentint-me així,
brillaven més resplandents.
Nostres mans se van uní,
expressant el bell flori
d'amorosos sentiments.*

*Quin goig més profund sentia
aquella hora passionall!
L'aire, que lleuger bronzia,
semblava una simfonia
d'un poema celestial.*

*En tos llavis de donzella
hi brollava un dolç perfum...
Eres la gentil poncella
que son càlzer esbadella
al bes ardent de la llum.*

*Com més aprop te tenia,
mon plaer era més gran
i amb més frisança dalia,
seduït per la follia
d'eternitzar aquell instant!*

RICARD BALLESTER.